

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології
на тему:

Категорії ввічливості в сучасній японській мові: соціокультурний аспект

Студента групи яп 01-21
факультету східної і слов'янської філології
денної форми здобуття освіти
Освітньої програми:
Японська мова і література та переклад,
західноєвропейська мова
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069 Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська

Залізка Артема Сергійовича

Науковий керівник:
викладач Дементьєва Тетяна
Сергіївна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2024

Зміст

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ ВВІЧЛИВОСТІ.....	6
1.1 Аналіз теорій, що стосуються категорій ввічливості	6
1.1.1 Загальна інформація щодо теорій ввічливості.	6
1.1.2 Що із себе уявляє ввічливість?	8
1.1.3 Застосування теорії ввічливості Брауна та Левінсона до японської мови.	8
1.2 Визначення основних стилів ввічливості	11
1.3 Вплив культурних та соціальних чинників на розвиток категорій ввічливості в японській мові.....	13
Висновки до розділу 1.....	15
Розділ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КАТЕГОРІЙ ВВІЧЛИВОСТІ НА СПІЛКУВАННЯ У РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬСТВА.....	17
2.1 Ввічливість у бізнесі	17
2.2 Ввічливість у повсякденному спілкуванні	23
Висновки до розділу 2.....	27
ВИСНОВКИ.....	30
АНОТАЦІЯ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	33

ВСТУП

У сучасному світі, де глобалізація та міжкультурне спілкування є неодмінною частиною нашого повсякденного життя, вивчення культурних особливостей мов стає ключовим аспектом пізнання та взаєморозуміння різних національних спільнот. Однією з найважливіших складових мовленнєвої культури є ввічливість, яка в японській мові виявляється особливо яскраво та відіграє ключову роль у вираженні соціальної взаємодії.

Тема курсової роботи "Категорії ввічливості в сучасній японській мові: соціокультурний аспект" виникає з необхідності розгляду мовленнєвого явища, яке виявляє вплив глибоких культурних та соціальних звичаїв на спосіб спілкування в японському суспільстві. Ввічливість, як ключовий елемент комунікації, не лише визначає стиль висловлення, але й відображає основні цінності та культурні норми.

Мета курсової роботи полягає у розгляді різноманітних категорій ввічливості в сучасній японській мові, зосереджуючись на їхньому соціокультурному аспекті.

У рамках дослідження планується вирішити такі **завдання**:

- Проаналізувати поняття ввічливості
- Розглянути теоретичні підходи до їхнього розуміння
- Вивчити вплив культурних та соціальних факторів на формування цих категорій у сучасному японському суспільстві.

Актуальність даної теми полягає в тому, що категорії ввічливості в японській мові є ключовим елементом комунікації в японському суспільстві, проте їх соціокультурний аспект залишається малодослідженим. Дослідження цієї теми може розкрити унікальні аспекти японської культури та сприяти кращому розумінню принципів взаємодії в японському суспільстві через призму ввічливості. Аналіз соціокультурного контексту категорій ввічливості допоможе розкрити, як ці категорії відображають норми, цінності та ієрархію в японському суспільстві. Таке дослідження може стати важливим внеском у сферу міжкультурної комунікації та

допомогти в уникненні непорозумінь у спілкуванні з представниками японської культури.

Під час розгляду цієї проблематики, особлива увага буде приділена практичному застосуванню ввічливих виразів та мовленнєвих засобів у різних сферах японського суспільства. Розглядаючи конкретні комунікаційні ситуації, ми намагатимемося розкрити значущість категорій ввічливості та їхню роль у побудові ефективних взаємовідносин в японському суспільстві. Такий підхід дозволить не лише теоретично засвоїти концепції, а й зрозуміти, як вони реалізуються у практиці щоденного спілкування.

Результати дослідження категорій ввічливості в сучасній японській мові будуть корисні для лінгвістів, культурологів, міжкультурних комунікаторів та всіх, хто цікавиться глибоким розумінням мовних особливостей та культурних норм у японському суспільстві. Робота може стати важливим ресурсом для тих, хто прагне покращити свої навички в міжкультурному спілкуванні та взаєморозумінні з представниками японської культури. Загальний стан проблеми показує, що вивчення категорій ввічливості в сучасній японській мові має велике значення як для лінгвістичного дослідження, так і для розвитку міжкультурного спілкування. Незважаючи на те, що деякі аспекти традиційної системи ввічливості можуть зазнавати змін під впливом зовнішніх факторів, основні принципи та цінності, що лежать в основі ввічливості в японському суспільстві, залишаються стійкими та важливими для розуміння та взаємодії в цій культурі.

Об'єктом дослідження є категорії ввічливості в сучасній японській мові.

Предметом дослідження є соціокультурний аспект категорій ввічливості в японській мові.

Методи дослідження:

- Зіставний та порівняльний аналізи: було використано для встановлення відмінностей та спільних рис в проявах ввічливості в різних сферах суспільства.

- **Стилістичний** - для аналізу лексики з погляду сфери вживання та визначення ролі лексичних засобів у мові. Цей метод дозволив детально проаналізувати специфіку вживання лексичних одиниць у різних сферах суспільства та виявити їхню функціональну придатність для вираження ввічливості.
- **Описовий метод**, що був використаний для розкриття особливостей будови та функціонування лексичних одиниць ввічливої мови і дав змогу детально проаналізувати їхні характеристики та роль у спілкуванні.

Матеріалом дослідження є приклади офіційних листів, вилучених з сайту bizushiki.com (<https://bizushiki.com/>), а також аудіо- та відеозаписи розмов простих людей з YouTube (<https://www.youtube.com/>). Метод обрання матеріалу полягав у систематичному аналізі вмісту ресурсів із зазначенням тематично відповідних листів та відео, які містили інформацію про категорії ввічливості в сучасній японській мові та їх соціокультурний контекст.

Наукова новизна дослідження полягає в аналізі різноманітних аспектів ввічливості в японському суспільстві з точки зору мовного спілкування.

Практичне завдання дослідження полягає в тому, щоб на основі отриманих результатів розробити рекомендації щодо ефективного використання ввічливості в японському суспільстві. Це може включати розробку навчальних програм для іноземних студентів, які навчаються японської мови та культури, а також підготовку бізнесменів та фахівців для успішної комунікації з японськими колегами та партнерами.

Структура роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, анотації японською мовою і списку використаної літератури. Повний обсяг складає 36 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРИТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРІЙ ВВІЧЛИВОСТІ

1.1 Аналіз теорій, що стосуються категорій ввічливості

1.1.1 Загальна інформація щодо теорій ввічливості. Почнемо з того, що ввічливість не є природним явищем. Вона існує як результат взаємодії між людьми та культурою (Reiter, 2000, с. 1-2), і ввічливість набувається з плином часу через соціокультурне співіснування людей один з одним. Люди виконують функції ввічливості різною мірою, щоб успішно спілкуватися один з одним. Вони використовують її, щоб мінімізувати силу своїх мовленнєвих актів. Тому були запропоновані різні теорії, щоб як ввічливість бере участь у будь-якому акті комунікації. Найпоширенішими з них є праці Брауна та Левінсона (1987), Лакоффа (1973) та Ліча (1983, 2005).

Теркурафі (2005) провела важливе розмежування між двома категоріями теорій ввічливості, висвітливши різні точки зору. Перша категорія охоплює традиційні теорії, запропоновані Брауном і Левінсоном (1987), Лакоффом (1973) і Лічем (1983). Ці теорії, що ґрунтуються на комунікативному кодексі Грайса та теорії мовленнєвих актів, розглядають ввічливість як соціальне явище, зосереджуючись на абстрактних намірах мовця, а не на реальному виконанні. Це вказує на акцент на орієнтацію мовця на обличчя. Вчені цієї групи припускали, що, зважаючи на віру в універсальність ввічливості як загального соціального явища, культури, хоч і різноманітні, але внутрішньо однорідні. Таким чином, вони стверджували універсальність принципів ввічливості (Terkourafi, 2005).

На противагу цьому, друга категорія включає нові теорії, запропоновані Міллсом (2003) та Уоттсом (2003). Ці теорії відходять від традиційного підходу, досліджуючи різні виміри ввічливості. На відміну від першої групи, ці вчені не припускають культурної однорідності, натомість вони визнають різноманітність і

складність культур. Така перспектива ставить під сумнів претензії на універсальність принципів ввічливості, які висувають традиційні теорії (Terkourafi, 2005).

У відповідь на ці твердження друга група дослідників зосередила свою увагу на вивченні структури та природи норм ввічливості в різних культурах. Вони заперечували ідею універсальних принципів ввічливості і виступали за визнання гетерогенності ввічливості як між культурами, так і в межах однієї культури. У рамках цієї гетерогенності застосування універсальності до всіх культур стало сумнівним. Крім того, на відміну від акценту на орієнтації на обличчя мовця в теоріях, запропонованих першою групою, друга група піднесла роль адресата як вирішальну в оцінці ввічливості. Крім того, ввічливість вийшла за межі стратегій, що застосовуються виключно між мовцем і слухачем; вона охоплює вивчення обміну думками в конкретних ситуаціях (Terkourafi, 2005).

Як відповідь на ці погляди, Ліч (2005) представив “Велику стратегію ввічливості” – модифікацію своєї попередньої теорії ввічливості (1983). Ця нова теорія не лише охоплює стратегії ввічливості, але й розглядає соціальні фактори, що впливають на їх використання в комунікативних актах у культурах поза західним контекстом.

Таким чином, можна стверджувати, що ввічливість не є вродженим явищем, а набувається поступово і вкорінюється у свідомості індивіда з точки зору соціальних норм. Це означає, що суспільні правила є специфічними для кожного суспільства, які спрямовують індивідів на належне використання мовленнєвих актів. Ці правила охоплюють способи, яких дотримуються члени певного суспільства, висловлюючи ввічливість один до одного, де, наприклад, дотримання соціальної дистанції може вимагати формального мовлення (Reiter, 2000, с. 6).

Незважаючи на великий обсяг інформації, Досягнення повного розуміння ввічливості в різних мовах і культурах є складним завданням. Наразі цей процес ускладнюється універсальністю концепції ввічливості, яка не завжди відображається в конкретних формах поведінки. Розробка всеохоплюючої теорії ввічливості, що адаптується до різних культур, продовжує залишатися актуальною темою досліджень,

адже поки що немає універсальної моделі, яка б адекватно враховувала різницю в підходах до ввічливості між заходом і сходом.

1.1.2 Що із себе уявляє ввічливість? Ввічливість як концепція передбачає врахування почуттів і бажань слухачів під час мовлення та дій (Leech, 1983, с. 140). Вона виходить за межі вербального вираження і охоплює невербальні елементи, такі як відповідний одяг і використання міміки, жестів або поз тіла (Ashizuka, Mima, Sawamoto, Aso, Oishi, Sugihara, & Fukuyama, 2015, р. 1). Вербальні прояви ввічливості можуть включати використання ввічливої лексики, вбудованої в мовні форми, як це спостерігається в японській комунікації (Fukada & Asato, 2004; Yoshimura & MacWhinney, 2011). Томас (1995, с. 158) підкреслює ключову роль ввічливості у керуванні кооперативною поведінкою під час взаємодії, контролюючи динаміку розмови та сприяючи гармонійному обміну думками між співрозмовниками.

Рівень формальності в контексті впливає на динаміку влади та стосунки між співрозмовниками, причому більш формальна обстановка часто відображає більшу дистанцію між людьми (Holmes, 1995, с. 19). Таким чином, ввічливість забезпечує механізм, за допомогою якого люди орієнтуються у спілкуванні віч-на-віч, сприяючи успішній взаємодії, допомагаючи уникати непорозумінь (Ermida, 2006, с. 844). Холмс (Holmes, 2001, с. 268) підкреслює, що мовна ввічливість чи неввічливість залежить від соціальних стосунків між тим, хто говорить, і тим, хто слухає. Визначення того, що вважається ввічливим чи неввічливим, залежить від оцінки соціальних відносин у вимірах влади та солідарності, а також від розуміння соціальних цінностей і норм у спільноті (Fairclough, 1989, с. 66).

1.1.3 Застосування теорії ввічливості Брауна та Левінсона до японської мови. Провідна робота в галузі міжмовних прагматичних досліджень, зокрема щодо японської мови, ґрунтується на теорії ввічливості Брауна та Левінсона (Brunet, Cowie, Donnan, & Douglas-Cowie, 2012, с. 2). Ця теорія, на яку вплинув Гоффман (1955, 1967), запровадила поняття позитивного і негативного обличчя, що має вирішальне значення для розуміння соціальних взаємодій. Браун і Левінсон класифікували ввічливість на позитивну і негативну форми. Позитивна ввічливість задовольняє потреби в позитивному обличчі, тоді як негативна ввічливість має на меті зберегти

обличчя співрозмовника в негативному чи позитивному сенсі, визнаючи його права та уникаючи нав'язування (Kitamura, 2000, с. 1).

Для ефективного застосування ввічливості співрозмовники враховують три соціальні фактори: владу, соціальну дистанцію та ступінь нав'язування (Brown & Levinson, 1987). Влада пов'язана з соціальним статусом, соціальна дистанція вимірює знайомство, а ступінь нав'язування вимірює здатність людини нав'язувати ідеї. Ці фактори впливають на мовні форми і стратегії ввічливості (Kida, 2011, с. 183; Martinze-Flor, 2007, с. 6).

Однак виникли сумніви щодо універсальності теорії Брауна та Левінсона, особливо щодо її застосовності до незахідних культур, таких як японська та китайська. Мао (1994) стверджував, що їхня теорія обличчя не може бути універсальною, вказуючи на відмінності в концептуалізації китайського, японського та західного обличчя (с. 461). Японська ввічливість також демонструє унікальні особливості, а стратегії ввічливості відображають культурні норми (Chen, 2010, с. 174).

Кітамура (2000) дослідив ввічливість у японській нецільовій взаємодії, припустивши, що теорія Брауна та Левінсона, яка передусім зосереджена на цілеспрямованих ситуаціях, може не повністю охоплювати нецільову взаємодію (Chen, 2010, с. 167). Чен підкреслив упередженість теорії щодо особи адресата, нехтуючи ввічливістю мовця.

Виникла дискусія про прагматику між Сходом і Заходом, коли такі вчені, як Чен, досліджували відмінності між японською та англійською прагматиками. Отримані дані свідчать про те, що те, що підходить англо-культурам з точки зору ввічливості, може не узгоджуватися з японською культурою, що ставить під сумнів універсальність теорії ввічливості Брауна та Левінсона (Matsumoto, 1989, с. 230).

Щодо японської прагматики, Чен (2010) спробував дослідити, чи відрізняється японська прагматика від чи подібна до англійської. Він зосередився на теорії ввічливості Брауна та Левінсона (1987) та її ввічливості та її доречності чи недоречності для японців. Результати дослідження показали, що те, що підходить з точки зору теорії Брауна і Левінсона (1987) для англомовних культур, може бути

неприйнятним для японської культури. Іншими словами, теорія ввічливості Брауна і Левінсона (1987) могла не враховувати японську ввічливість (Matsumoto, 1989, с. 230).

У тому ж дусі Гох (Naugh, 2005, с. 44) поставив під сумнів теорію ввічливості Брауна та Левінсона (1987), оскільки вона не могла вловити спосіб ввічливості, який японці використовують для вираження своїх мовленнєвих актів. Його аргумент полягав у тому, що для тих, хто говорить, бути вільним від нав'язування у досягненні своїх бажань або схвалення їхніх бажань не є проблемою або неввічливістю згідно з японською прагматикою.

На противагу цьому, були проведені дослідження, які відстоюють думку про те, що японська прагматика подібна до західної, розглядаючи чотири контраргументи. (Pizziconi, 2003; Fukada & Asato, 2004; Chen, 2010).

По-перше, було виявлено, що японці демонструють чутливість до соціальних факторів Брауна та Левінсона (1987) (влада, соціальна дистанція і ступінь нав'язування) у використанні гоноративів у своїй мові (Fukada & Asato, 2004; Pizziconi, 2003).

По-друге, було зазначено, що вживання гоноративів виявилось чутливим до певних контекстуальних соціальних факторів і змінюється залежно від того, чи є ситуація формальною чи неформальною (Fukada & Asato, 2004; Pizziconi, 2003). Таким чином, такий спосіб поведінки з почесними званнями не відрізняється від того, що використовується в англійській мові (Pizziconi, 2003).

По-третє, вітальний вираз */Yoroshiku onegai shimasu/* вважається "шанобливим проханням" для вираження вдячності особі яка має вищий престиж, ніж мовець (Pizziconi, 2003).

По-четверте, японці використовують "евфемізми, хеджування, перепитування та вибачення" у своїх мовленнєвих актах, щоб показати свою повагу до слухача (Pizziconi, 2003; Chen, 2010).

У цьому світлі розуміння позиції слухача вважається свідченням або ознакою використання стратегій ввічливості (Pizziconi, 2003; Chen, 2010). Отже, використання

негативного виразу обличчя є прийнятним як у японській культурі, так і в західних культурах (Chen, 2010, с. 174).

Незадоволеність класичними теоріями призвела до появи нових концепцій, таких як "Велика ввічливість" Ліча (Leech, 2005), спрямованих на подолання культурного розриву між Сходом і Заходом.

1.2 Визначення основних стилів ввічливості

Ввічливість в японській мові - це багатогранний аспект як мови, так і культури, глибоко вкорінений у повсякденному спілкуванні. Вона виходить за рамки простої соціальної умовності, втілюючи складну лінгвістичну систему, яка відображає соціальну ієрархію, близькість стосунків і контекстуальні нюанси.

Японська ввічливість - це не бінарна система, а спектр, що варіюється від невимушеного до дуже шанобливого мовлення. Граматична структура мови кодує ввічливість на різних рівнях, роблячи її явною ознакою спілкування. На відміну від англійської, де офіційність часто передається через лексику та структуру речень, японська мова використовує різні дієслівні форми та частки для вираження різного ступеня ввічливості (Iwasaki, 2011).

Японська мова має кілька рівнів ввічливості, які зазвичай поділяються на три основні стилі: невимушений (кудакета), ввічливий (тейнейго) та почесний (кейго). Ці стилі не є жорсткими категоріями, а рухливими, часто накладаються один на одного залежно від стосунків мовця зі слухачем і соціального контексту (Matsumoto, 1993)

1. Повсякденне мовлення або кудакета ( ) - використовується серед близьких друзів, сім'ї та в розмовах з самим собою. Воно характеризується відсутністю ввічливих закінчень, використанням скорочень і простих дієслівних форм. Окрім своєї ролі в неформальній обстановці, "фамільярне" мовлення слугує маркером автентичності та емоційної близькості в особистих стосунках. Його невимушена манера сприяє розвитку почуття товарищескості та взаєморозуміння між учасниками. Завдяки відсутності ввічливих закінчень і використанню розмовних

виразів, люди висловлюють свої справжні почуття і встановлюють глибші зв'язки з іншими. Більше того, невимушене мовлення виходить за межі простої мовної конвенції, втілюючи спільний досвід і культурні норми, які зміцнюють соціальні зв'язки. Цей мовний стиль не лише відображає динаміку міжособистісних стосунків, а й сприяє підтримці соціальної згуртованості в громадах (Hanson).

2. Ввічливе мовлення або тейнейго ( ) слугує лінгвістичним містком, сприяючи плавному та гармонійному спілкуванню в різних соціальних контекстах. Його широке використання серед знайомих, колег і в громадських місцях відображає його незамінну роль у повсякденному спілкуванні в японському суспільстві. Включення ввічливих суфіксів, таких як " /desu/ та " /masu/, разом з їх відмінюванням, ілюструє ретельну увагу до мовного етикету, закладену в японській мові. Використовуючи ввічливе мовлення, мовці демонструють повагу до соціальних норм і визнання ієрархії або дистанції між співрозмовниками. Таке дотримання ввічливості не лише полегшує ефективну комунікацію, але й сприяє культивуванню позитивних соціальних відносин та взаєморозуміння (Kádár & Mills, 2011).

3. Шанобливе мовлення, або кейго ( ), є вершиною мовної пошани в японському спілкуванні. Цей формальний клас охоплює різні мовні стратегії, включаючи шанобливі (сонкейго), скромні (кенджьоуго) та надскромні (тейчуго) форми, кожна з яких призначена для вираження глибокої поваги та шанобливості до співрозмовника (Ide, 1989). Кейго знаходить широке застосування у професійному середовищі, церемоніальних ситуаціях та при спілкуванні з особами вищого соціального статусу або авторитету. Центральне місце в ефективності кейго посідають спеціалізовані дієвідміни дієслів, префікси вшанування та лексика, ретельно підібрані для підвищення статусу слухача і водночас пониження статусу мовця (Matsumoto, 1988). Використовуючи кейго, мовці демонструють свою прихильність до традиційної соціальної ієрархії та висловлюють шанобливе ставлення до реципієнта, тим самим сприяючи гармонійним міжособистісним стосункам в офіційних контекстах.

На вибір рівня ввічливості впливає кілька факторів, зокрема психологічна дистанція між мовцем і слухачем, їхнє знайомство та відносний соціальний ранг, і навіть ситуативний авторитет відіграють певну роль у визначенні відповідного рівня ввічливості. Крім того, контекст взаємодії відіграє важливу роль у визначенні належного рівня ввічливості. Наприклад, офіційні ситуації, такі як ділові зустрічі чи наукові презентації, зазвичай вимагають вищого рівня ввічливості, тоді як неформальні зустрічі в колі друзів можуть дозволити більш невимушений стиль спілкування. Більше того, культурні норми та суспільні очікування також формують мовний вибір людей щодо ввічливості. В Японії, де ієрархічні структури глибоко вкорінені, люди часто дотримуються суворих правил етикету, особливо коли спілкуються з людьми вищого соціального статусу. Крім того, вікова та гендерна динаміка може впливати на динаміку ввічливості: від молодих людей очікують поваги до старших, а чоловіки та жінки часто використовують різні мовленнєві моделі (Ide, 1989). Загалом, багатогранна природа ввічливості в японській мові відображає складну взаємодію міжособистісних, культурних і контекстуальних факторів, які формують комунікативну поведінку.

1.3 Вплив культурних та соціальних чинників на розвиток категорій ввічливості в японській мові

Тонкощі ввічливості в японській мові глибоко вкорінені в культурній та соціальній структурі японського суспільства. Цей лінгвістичний феномен являє собою захоплюючу взаємодію між використанням мови, суспільними цінностями та прагненням до гармонійної соціальної взаємодії. Розуміння розвитку категорій ввічливості в японській мові вимагає всебічного дослідження багатогранних впливів, які формують цей унікальний мовний етикет.

Культурні цінності Японії відіграють ключову роль у формуванні категорій ввічливості. Концепція " " /wa/ або гармонії є фундаментальним культурним підґрунтям, що пронизує японське суспільство, підкреслюючи важливість підтримки

гармонійних стосунків та уникнення конфліктів (Ide, 1989). Цей культурний акцент поширюється і на використання мови, де ввічливість стає лінгвістичним інструментом для сприяння безперешкодній взаємодії та збереження соціальної рівноваги.

Татемае ( ) і хонне ( ), що представляють публічне лице і приватні почуття відповідно, ще більше ускладнюють складність японської ввічливості. Акцент Японії на підтримці соціальної гармонії створює делікатний баланс між цими двома аспектами, що суттєво впливає на стратегії ввічливості. Мова слугує засобом підтримки татемае і збереження соціального порядку, підкреслюючи взаємозв'язок культурних цінностей і мовного вираження.

Культурна концепція "учі-сото" (-), що розрізняє стосунки всередині групи та поза групою, також справляє глибокий вплив на рівень ввічливості. Взаємодія в межах групи "учі" (всередині групи, наприклад, сім'ї чи близьких друзів) може бути неформальною і прямою, тоді як взаємодія з особами "сото" (поза групою) вимагає підвищеної ввічливості та формальності (Matsumoto, 1989). Ця культурна відмінність формує мовний вибір і відображає взаємозв'язок соціальних структур і норм ввічливості.

Поняття "обличчя", підтримання соціальної гідності та іміджу, стає найважливішим поняттям у японському суспільстві, що суттєво впливає на стратегії ввічливості. Ввічливість стає інструментом захисту обличчя як мовця, так і слухача, мінімізуючи потенційні загрози за допомогою непрямой мови, шанобливого звертання та використання гоноративів (Brown & Levinson, 1987).

Соціальні структури, зокрема динаміка влади та ієрархічні відносини, сприяють подальшому розвитку категорій ввічливості в японській мові. Мова включає різні форми для вираження різних рівнів ввічливості залежно від соціального статусу співрозмовників (Brown & Levinson, 1987). Ця стратифікація проявляється у використанні шанобливих префіксів і суфіксів, таких як "сан" і "сама", що відображає взаємодію між суспільною ієрархією та мовним етикетом.

Гендерні ролі також відіграють певну роль у формуванні норм ввічливості, причому мова жінок часто відзначається більшою непрямістю та офіційністю порівняно з чоловічою. Це відображає ширшу динаміку влади та суспільні очікування, демонструючи, як соціальні структури переплітаються з мовним вираженням (Ide, 1989).

Колективізм, характерна риса японської культури, суттєво впливає на стратегії ввічливості. Пріоритет групи над індивідуальними бажаннями пронизує соціальне життя, сприяючи кооперативному спілкуванню та врахуванню поглядів інших (Naugh, 2005). Так ввічливість стає засобом підтримки групової гармонії, відображаючи глибокий вплив культурних цінностей на мовний етикет.

Мова в дії, від формального кейго до повсякденного етикету, ще більше ілюструє складний характер японської ввічливості. Система вшанування, кейго, є основою японської ввічливості, а дієслова та частки речення підвищують або знижують соціальний статус мовця та адресата (Matsumoto, 1989). Японська ввічливість також надає перевагу непрямому спілкуванню, дозволяючи мовцям мінімізувати потенційні загрози і зберігати гармонію. Окрім слів, невербальні сигнали, такі як поклони, зоровий контакт та інтонація мовлення, відіграють вирішальну роль у передачі ввічливості, підкреслюючи цілісний характер мовного вираження в японській культурі (Ide, 1989).

Еволюція ввічливості в Японії є динамічним процесом, що піддається сучасним адаптаціям і глобальній комунікації. Хоча традиційні норми залишаються сильними, соціальні зміни, зростаюча неформальність і гендерна рівність сприяють пом'якшенню стандартів ввічливості, особливо серед молодого покоління (Shibamoto, 1985). У міру того, як Японія взаємодіє зі світовою спільнотою, міжкультурне розуміння набуває вирішального значення, підкреслюючи необхідність усвідомлення того, як культурні та соціальні чинники формують японську ввічливість.

Висновки до розділу 1

У першому розділі нашої курсової роботи ми докладно розглянули вплив категорій ввічливості на сучасну японську мову, зосереджуючись на соціокультурних аспектах цього лінгвістичного феномену. За допомогою ретельного аналізу текстів ми виявили кілька ключових аспектів, що визначають категорії ввічливості в японському суспільстві.

Спочатку ми поглибилися у світ японської ввічливості, зазначивши, що цей лінгвістичний феномен коріниться у глибоких культурних та соціальних структурах японського суспільства. Наш аналіз виявив, що концепція "гармонії" грає ключову роль у формуванні стратегій ввічливості, підкреслюючи важливість підтримки гармонійних стосунків та уникнення конфліктів.

Далі ми розглянули складність японської ввічливості через призму понять "татемае" та "хонне", що представляють собою публічне лице та приватні почуття відповідно. Ці аспекти глибоко ускладнюють мовні стратегії та взаємодію в рамках японського спілкування.

Далі висвітлено, як культурна концепція "учі-сото" (всередині-поза) визначає рівень ввічливості в залежності від стосунків всередині чи поза групою. Ця культурна різноманітність формує мовний вибір та відображає соціальні структури та норми ввічливості.

Не менш важливим аспектом є розгляд "обличчя" як ключового поняття, що визначає ввічливість в японському суспільстві. Виявилось, що ввічливість слугує як інструмент захисту обличчя мовця та слухача, зменшуючи потенційні загрози через непряму мову та використання гоноративів.

На заключних етапах розділу, ми освітлили вплив соціальних структур, гендерних ролей та колективізму на формування норм ввічливості в японській мові. Ми детально розглянули систему "кейго" як основний інструмент ввічливості та вказали на еволюцію цього явища в контексті сучасних соціокультурних змін та глобальної комунікації.

В цілому, перший розділ надає глибоке розуміння того, як категорії ввічливості впливають на японську мову, охоплюючи широкий спектр соціокультурних аспектів та ілюструючи їх динаміку в еволюційному процесі.

Розділ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ КАТЕГОРІЙ ВВІЧЛИВОСТІ НА СПІЛКУВАННЯ У РІЗНИХ СФЕРАХ СУСПІЛЬСТВА

2.1 Ввічливість у бізнесі

Спілкування електронною поштою стало фундаментальним аспектом сучасної японської бізнес-культури, слугуючи основним способом взаємодії для різноманітних цілей - від передачі інформації до укладання угод. У нашому все більш глобалізованому світі, де крос-культурна співпраця є звичним явищем, розуміння складнощів ввічливості в електронному листуванні має першорядне значення.

Японське суспільство приділяє значну увагу ввічливості, яка тісно переплітається з поняттями поваги, ієрархії та суспільними нормами. У контексті ділового спілкування електронні листи слугують полотном, на якому ці культурні цінності яскраво зображені. Від ретельного підбору слів до використання шанобливих висловів, кожен елемент електронного листування відображає складний танець ввічливості та соціального етикету.

Більше того, електронні листи пропонують унікальну перевагу, оскільки вони забезпечують відчутний запис взаємодій. Цей архівний аспект дозволяє дослідникам заглибитися в історичну еволюцію стратегій ввічливості та відстежити їхню адаптацію у відповідь на зміну культурної динаміки або зовнішні впливи.

Зосередившись на електронних листах, ми не лише дізнаємося про тонкощі внутрішньокультурної комунікації в японських організаціях, а й про нюанси міжкультурних обмінів. Оскільки японський бізнес дедалі більше взаємодіє з міжнародними партнерами та клієнтами, розуміння того, як норми ввічливості перетинаються та розходяться через культурні кордони, стає вкрай важливим для побудови ефективних і гармонійних відносин.

У світлі цих міркувань нами було вирішено розглянути саме листи, адже через них можна дослідити соціокультурні виміри ввічливості в японському діловому спілкуванні щонайкраще. Занурюючись у цифровий дискурс обміну електронними

листами, ми можемо виявити тонкі нюанси та складну динаміку, що лежать в основі сучасної ділової взаємодії в Японії та за її межами.

Першим типом листів, що ми будемо розбирати, буде лист-подяка після бізнес зустрічей. Згідно з інформацією з сайту bizushiki.com (<https://bizushiki.com/>), вважається, що після ділової зустрічі з клієнтом надсилати лист подяки є елементарним діловим етикетом і хорошим тоном. У листі-подяці після зустрічі з клієнтом важливо подякувати йому за те, що він знайшов час зустрітися з вами.

Потрібно завжди надсилати лист подяки в той самий день, коли відбулася ділова зустріч. Вважається хорошим тоном надсилати його не пізніше, ніж наступного ранку, до того часу, як клієнт перевірить свою поштову скриньку.

Деякі продавці надсилають листи подяки лише тим клієнтам, яких, на їхню думку, вони можуть завоювати, або надсилають їх, коли вже забули про них, але такі дії створюють у іншої сторони враження недовіри, і цього слід уникати за будь-яку ціну. Клієнти можуть відчувати себе некомфортно, якщо вони якось пов'язані один з одним або якщо вони ввічливі.

Основна мета листа подяки - висловити вдячність за щедрість клієнта, який приділив вам свій дорогоцінний час.

Навіть якщо ви потурбувалися про те, щоб надіслати лист подяки, немає сенсу відправляти його, якщо він не передає ваших почуттів клієнту. Для продавця час, витрачений на написання самого листа, є змарнованим.

Типовий лист подяки, який розчаровує клієнта, - це той, що складається лише з шаблонних повідомлень. Клієнти не можуть позбутися відчуття, що "ви надсилаєте всім один і той самий лист".

У своєму листі ви повинні включити хоча б одне речення про важливу інформацію, яку ви отримали від клієнта під час ділової зустрічі, або про ваші прагнення як продавця. Це важливо для того, щоб текст був сповнений ентузіазму і передавав вашу прихильність до індивідуальних проблем клієнта.

Часто можуть використовуватись такі фрази як:

•

/O-sewa ni natte orimasu/ – виражає

вдячність і визнає підтримку та допомогу одержувача. Це поширене ввічливе привітання, яке використовується в ділових електронних листах.

•

/Go-tabō no ori, kichōna o-jikan o chōdai shi, makoto ni arigatō gozaimashita/ – ця фраза визнає щільний графік одержувача і демонструє повагу до його часу, а також висловлює щире вдячність за його час і готовність зустрітися.

•

/Mata (saabisu-meī) o go-riyō itadakeru koto ni tsukimashite mo

kasanete orei mōshiagemasu/ – ще одна фраза, що вказує на вдячність за постійний патронаж.

•

/Kasanete ni narimasu ga, honjitsu wa o-isogashii naka o-

jikan o tsukutte kudasari kokoroyori kansha mōshiagemasu/ – ця фраза повторює подяку за приділений час одержувача і підкреслює, що мовець цінує його щільний графік.

•

/Taihen otesū o

okake itashimasu ga, jōki naiyō o saido go kakunin itadaki, machigai ga nakereba mēru ni te go-henji itadakemasu to saiwai desu/ – це речення ввічливо просить одержувача переглянути надану інформацію та підтвердити її достовірність. У ньому також вказується бажаний спосіб відповіді.

•

/Sato-sama kara no go-henji o uke, keiyakusho no sakusei o kaishi sa sete

itadakimasu/ – це речення інформує одержувача про наступні кроки в процесі, демонструючи проактивну взаємодію та готовність діяти, спираючись на відповідь одержувача.

-

/(saabisu-mei) wo tsūshite, kisha no o-

yaku ni tateru yō tsutome masu node kore kara mo zehi yoroshiku onegai itashimasu/ – у цьому реченні висловлюється готовність задовольнити потреби одержувача і прохання про подальшу співпрацю в майбутньому, зберігаючи позитивний і кооперативний тон.

-

/Henji o omachi shite orimasu/ – ця

ввічлива заключна фраза вказує на бажання відправника отримати відповідь.

Використовуючи ввічливі фрази, такі як офіційні привітання, висловлення подяки та прохання про підтвердження, відправник демонструє увагу до потреб одержувача та прагнення підтримувати гармонійні ділові стосунки. Крім того, чітке і лаконічне повідомлення інформації та подальших кроків підвищує ясність і забезпечує взаєморозуміння.

Цей лист є свідченням цінності ввічливого спілкування для сприяння успішній діловій взаємодії. Послідовно дотримуючись принципів ввічливості та професіоналізму в письмовому листуванні, люди можуть розвивати довіру, співпрацю та взаємоповагу, закладаючи міцний фундамент для плідної співпраці та довгострокових партнерських відносин.

Інший тип є не менш важливим для японського суспільства – це лист-вибачення. Коли ви завдаєте комусь неприємностей або гніву через власні дії, такі як помилки, промахи чи незграбність, для члена суспільства дуже важливо щиро вибачитися. Дуже важливо підійти до людини і вибачитися особисто, але бувають випадки, коли ви повинні вибачитися негайно через електронну пошту.

На bizushiki.com (<https://bizushiki.com/>) говорять, що існує багато ситуацій, в яких необхідно вибачитися, але, надсилаючи електронного листа з вибаченнями, ви

повинні пам'ятати про три моменти, про які варто пам'ятати принаймні в будь-якій ситуації. Кожен пункт дуже важливий для того, щоб передати вашу щирість.

1. Вибачення потрібно просити якнайшвидше: кожна людина відчуває себе некомфортно, спілкуючись з розлюченою людиною. Однак з часом ситуація буде ставати все гіршою і гіршою. Якщо ви винні, негайно вибачтеся. Не можна вдавати, що помилки не сталося. Головне - розібратися з ситуацією після цього. Пам'ятайте, що не тільки формальність, але й швидкість показує щирість.

2. Намагайтеся використовувати ввічливе мовлення, яке зможе передати ваші почуття: навіть якщо ви близькі люди, хорошим тоном є ввічливе вибачення, якщо ви заподіяли комусь неприємності. Якщо ви вибачитеся неправильно, інша людина засумнівається у вашій людяності та втратить довіру. Зокрема, у випадку помилок, пов'язаних з бізнесом, незадоволення іншої сторони може накопичуватися, і угода може бути розірвана. Крім того, навіть якщо ви надішлете символічне вибачення, його прочитають наскрізь. Подумайте над власними помилками і напишіть листа, в якому висловлюйте свої щирі вибачення.

3. Відмовки тільки підливають масла у вогонь: бувають випадки, коли причина помилки не є виключно вашою відповідальністю. Звичайно, бувають випадки, коли винна інша сторона. Однак, коли ви пишете електронного листа з вибаченнями, непорушним правилом є вибачатися ввічливо. Якщо ви визнаєте свою провину і чесно вибачитеся, ставлення іншої людини пом'якшиться, і вона зрозуміє, що теж зіграла свою роль. Не забудьте відповісти по-дорослому.

Типовими фразами, що можуть використовуватись у таких листах є:

- / no owabi/ – прошу мене вибачити за...

- /Heiso yori, taihen o-

sewa ni natte orimasu/ – ця фраза висловлює вдячність за постійну підтримку та допомогу одержувача, задаючи ввічливий і шанобливий тон повідомленню.

•

/Itsumo taihen o-sewa ni natte

origamasu/ – подібним чином, це привітання визнає постійну допомогу одержувача і сприяє встановленню позитивних стосунків.

•

/Kono tabi wa tadaï naru go-meiwaku o okake itashimashita koto, fukaku

owabi mōshiagemasu/ – ці слова висловлюють щирий жаль і вибачення за заподіяні незручності, демонструючи смиренність і відповідальність.

•

/Chikoku o shite shimai, makoto ni mōshiwake gozaimasen deshita.

Fukaku owabi mōshiagemasu/ – так само і в цьому уривку висловлюється глибокий жаль за запізнення і приносяться щирі вибачення.

•

/Kono tabi wa heisha hanbai sābisu o go-riyō itadaki, makoto ni arigatō gozaimasu/ – ця фраза виражає щиру вдячність компанії за те, що одержувач скористався її послугами з продажу. Вона відображає ввічливе та шанобливе ставлення до клієнта, що є важливим для підтримання позитивних відносин у бізнесі.

•

/Kongo kono yōna futezai ga nai yō, saihatsu bōshi ni

muketa shanai no taisei kyōka ni torikumemasu/ – ця заява виражає зобов'язання компанії не допускати подібних помилок у майбутньому.

•

/Dōka kawaranu go-aikō tamawarimasu yō, nanitoto yoroshiku onegai

mōshiagemasu/ – це ввічливе прохання про подальше покровительство і розуміння з боку одержувача.

• /Kono tabi

no ken ni tsukimashite, kasanete owabi mōshiagemasu/ – ця фраза повторює вибачення за інцидент.

•

/Go-rikai itadakimasu yō o-negai mōshiagemasu. Nanitoto yoroshiku onegai mōshiagemasu/ – цей вираз виражає ввічливе прохання до адресата про розуміння та співпрацю.

Загалом, використання ввічливих виразів і фраз у діловому листуванні відіграє ключову роль у формуванні позитивних стосунків і дотриманні професійного етикету. Ці вирази не тільки передають повагу та щирість, але й сприяють підвищенню ясності та забезпеченню взаєморозуміння між сторонами.

Наповнення листів такими ввічливими фразами підтверджує прагнення відправника підтримувати гармонійні та шанобливі стосунки з одержувачем. Це залишає незабутнє враження професіоналізму та уважності, які є важливими елементами успішної ділової взаємодії.

По суті, використання ввічливих виразів не лише сприяє ефективній комунікації, але й зміцнює взаєморозуміння, сприяє довірі та формує позитивний імідж як для окремих осіб, так і для організацій, що беруть участь у спілкуванні.

2.2 Ввічливість у повсякденному спілкуванні

Ввічливість у повсякденному спілкуванні відображає не лише особисту культуру, але й загальні цінності суспільства. Вона створює атмосферу взаєморозуміння та поваги, що сприяє підтримці гармонійних відносин між людьми. У багатьох культурах, включаючи японську, ввічливість вважається не лише етикетом, а й проявом глибоких культурних переконань.

Мовні форми ввічливості можуть включати в себе вживання відповідних форм звертання, ввічливі фрази та вираження, які вказують на шанобливе ставлення до

співрозмовника. Однак ввічливість не обмежується лише словами. Невербальні сигнали, такі як усмішка, позитивний жест або навіть правильна поза тіла, можуть також висловлювати повагу та уважність.

Ввічливість у спілкуванні виявляється не лише у відношенні до незнайомих або вищих за рангом осіб, а й у стосунках між рівними. Вона допомагає зберегти гармонію в колективі, уникнути конфліктів та підтримувати позитивний клімат спілкування.

Історично ввічливість розвивалася як інструмент уникнення конфліктів та підтримки соціального порядку. В сучасному світі вона залишається не менш важливою, сприяючи побудові міцних та здорових відносин між людьми. Саме тому нами було вирішено розібрати саме повсякденне спілкування, адже ввічливість у ньому виступає не лише як елемент етикету, але і як важлива складова культурного доробку суспільства.

/Sanpai no kata wa koko de

kutsu o nuide agatte kudasai/ – "якщо ви відвідуєте святиню, будь ласка, зніміть тут взуття".

Це оголошення, яке часто виголошує хранитель святині відвідувачам, що приходять, має значну культурну і духовну вагу.

Воно слугує м'якою, але твердою вказівкою, вказуючи на те, що ті, хто бажає вшанувати пам'ять у священному приміщенні, повинні спершу роззутися. Фраза "

", яку вживає хранитель, відображає витончену форму прохання, поєднуючи імперативну мову з шаною та повагою. Незважаючи на свою напористу природу, цей наказ прихований у шанобливих формах, що відображає визнання доглядачем гідності відвідувачів і святості простору святині.

Форма наказового способу " " просякнута авторитетом хранителя, що впливає з його визначеної ролі в ієрархії святині. Ця роль надає йому привілей безпосередньо давати вказівки, забезпечуючи безперебійне функціонування ритуалів

і підтримуючи святість території святилища. Більше того, відвідувачі визнають і цінують цю владу, розуміючи ключову роль хранителя у підтримці традиції та сприянні духовним практикам.

По суті, оголошення не лише підкреслює важливість дотримання культурних звичаїв, але й висвітлює складну динаміку поваги і влади в японському суспільстві. Вона є прикладом гармонійного балансу між традиціями та сучасністю, де шанування звичаїв органічно поєднується з почуттям спільної відповідальності та взаємної вдячності.

У динамічному середовищі дружби спілкування набуває нюансів і тонких форм, часто характеризується непрямістю і ретельним геджуванням.

Уявіть собі двох близьких друзів, які разом ходять магазином одягу. Коли один з них піднімає одяг і мимохіть запитує: " /Kore hitotsu ikaga?/, підтекст зрозумілий: "Хочеш, щоб я купив це для тебе?". Цей непрямий підхід, типовий для друзів, різко контрастує з більш прямим висловлюванням на кшталт: "

" /Kore, niau yo, katte ageyou/ – "це буде чудово виглядати на тобі, дозволь мені купити це для тебе!".

Поняття "геджування" ще більше підкреслює важливість непрямоті. У таких фразах, як "

to omou kedo naa/ – "мені здається, цей одяг пасував би вам більше" використання "

", " " " " " потрібне, щоб пом'якшити пропозицію. Аналогічно, "

" /Konya, eiga o mi ni ikimasen ka?/– "чому б не піти в кіно сьогодні ввечері?" у цьому прямому проханні мовець чітко пропонує певну діяльність (піти в кіно) і запитує слухача, чи хотів би він приєднатися до неї. Питання є прямим і залишає мало місця для інтерпретації. Його непрямим відповідником буде питання "

" /Konya, nanika yotei wa arimasu ka?/ – " тебе є якісь плани на вечір?". Це непряме запитання є більш відкритим і не пропонує

конкретної діяльності. Натомість мовець запитує про плани слухача на вечір у ширшому сенсі. Формулюючи питання таким чином, мовець залишає слухачеві можливість розповісти про наявні плани або висловити зацікавленість у створенні нових, не відчуваючи при цьому тиску, щоб він погодився на конкретну пропозицію.

" / Tetsudatte moraemasen ka?/- "не могли б ви мені допомогти?". Це пряме прохання про допомогу, яке вказує на те, що мовець потребує допомоги у виконанні певного завдання або ситуації. Використання ввічливої форми додає проханню офіційності та поваги, визнаючи потенційну готовність слухача допомогти.

" ..." /Kono nimotsu, chotto omoi desu ga.../ – "цей пакунок трохи важкуватий..." Замість прямого прохання про допомогу, це непряме висловлювання натякає на те, що мовець потребує допомоги, згадуючи про важкість пакунка. Висловлюючи ситуацію опосередковано, мовець дозволяє слухачеві запропонувати допомогу добровільно, не відчуваючи тиску чи зобов'язання зробити це. Такий підхід часто покладається на здатність слухача розпізнати неявне прохання про допомогу і запропонувати її відповідно.

Хоча поняття чітких соціальних ролей може здаватися менш вираженим у дружбі, тонке відчуття соціального позиціонування може з'явитися з часом. Це психологічне позиціонування є мінливим, сформованим взаємним розумінням і сприйнятливістю до прямих порад чи пропозицій.

/jūgyōin Mōshiwake gozaimasen... Mōshiwake gozaimasen... /

?

/hōmonsha A, ikenai? /

/jūgyōin Mōshiwake gozaimasen... /

Працівник: "Вибачте... Вибачте..."

Відвідувач: "А, тут це не можна? "

Працівник: "Вибачте... "

У цьому прикладі працівник музею підходить до відвідувача, який почав розгортати їжу, і вибачається, повторюючи " " – почесну форму вибачення (репліка 1). Відвідувач, розуміючи значення вибачення і, ймовірно, керуючись суспільними нормами поведінки в громадських місцях Японії, робить висновок, що в музеї не можна їсти (репліка 2). Цей висновок підтверджується, коли працівник приносить ще одне вибачення (репліка 3).

Хоча виправлення поведінки відвідувача може виглядати як догана, воно може бути інтерпретоване як ввічливе завдяки манері, в якій воно зроблене. Використовуючи формальне вибачення та натякаючи на вказівку, а не кажучи про неї прямо, працівник пом'якшує її вплив, визнаючи, що виносити такі догани не входить до його обов'язків.

У цьому контексті оцінка ввічливості має компенсаторний характер. Незважаючи на те, що вона видає директиву, вона не засуджує відвідувача. Замість цього, через повторні вибачення і непрямий характер виправлення, вона висловлює розуміння і підтримує позитивні стосунки з відвідувачем, визнаючи їх відповідні ролі в музейному середовищі.

Ця, здавалося б, проста музейна зустріч слугує своєрідним мініатюрним світом японської ввічливості. Непряма комунікація, вибачення та чітке усвідомлення соціальних ролей у поєднанні створюють витончену та шанобливу форму взаємодії, що забезпечує гармонійний досвід для всіх.

Висновки до розділу 2

Другий розділ нашої курсової роботи відображає важливі аспекти впливу ввічливості на спілкування в різних сферах суспільства Японії. Зазначені категорії ввічливості виявляються не тільки як мовні правила, але і як визначальні фактори

соціокультурних відносин, які впливають на етикет, норми та динаміку взаємодії між представниками суспільства.

Проведений аналіз підтвердив важливість ввічливості як ключового елементу комунікації в різних контекстах. Розглянуті приклади з японського суспільства показали, що ввічливість не лише відображає особисту культуру, а й відображає загальні цінності суспільства, сприяючи створенню атмосфери взаєморозуміння та поваги.

У японському суспільстві ввічливість проявляється у різних ситуаціях, від повсякденного спілкування до формальних подій. Використання відповідних форм звертання, ввічливих фраз та невербальних сигналів є важливою складовою спілкування в Японії.

Перш за все, дослідження підтвердило, що ввічливість виступає як інструмент уникнення конфліктів та підтримки соціального порядку. У різних культурах вона набуває різних форм, але завжди залишається необхідною складовою комунікації для підтримки гармонійних відносин між людьми.

Крім того, дослідження показало, що ввічливість у повсякденному спілкуванні виявляється не лише у відношенні до незнайомих чи вищих за рангом осіб, а й у стосунках між рівними. Це сприяє збереженню гармонії в колективі, уникненню конфліктів та підтримці позитивного клімату спілкування.

Ключовими висновками дослідження є те, що ввічливість виявляється як у мовній, так і в немовній формі, включаючи відповідні форми звертання, ввічливі фрази та вираження, а також невербальні сигнали. Ці елементи спільно створюють атмосферу поваги та уважності у спілкуванні.

Наприкінці, дослідження підкреслило важливість розуміння контексту і соціальних норм у використанні ввічливості. Приклади з японського суспільства показали, як навіть прості речі, такі як спосіб вибачення чи прохання про допомогу, можуть бути засобом збереження гармонії та підтримки соціального порядку. У другому розділі курсової роботи ми успішно відобразили різноманітні аспекти впливу категорій ввічливості на спілкування в різних сферах сучасного японського

суспільства, глибоко розкривши їхні соціокультурні конотації та взаємодію з елементами японської мовної системи.

ВИСНОВКИ

Вивчення категорій ввічливості в сучасній японській мові в рамках соціокультурного аспекту свідчить про універсальність ввічливості як акту спілкування, однак його вираження різняться в різних культурах. Основна мета цього дослідження полягає в розгляді японських категорій ввічливості, включаючи культурні норми та некодифіковані правила, що сприяють ефективній взаємодії іноземців з японцями.

Зокрема, у роботі були вивчені три основні стилі ввічливості японської мови - /тейнейго/, /кудакета/ та /кейго/. Граматична і лексична система цих форм дозволяє детально та диференційовано виражати різні соціальні відносини в японському суспільстві.

Лінгвокультурологічний аспект використання ввічливої мови визначається соціолінгвістикою, що наголошує на важливості комунікативної компетентності та навичок для успішного спілкування в культурних рамках.

Кейго, пов'язане із традиційними японськими цінностями, такими як повага та гармонія, відіграє важливу роль у розвитку мови. Зміни в сучасному японському суспільстві можуть впливати на сприйняття форм ввічливості, і хоча деякі дослідники вказують на можливість спрощення або скасування цих форм, сам факт їх існування свідчить про їх значення.

Дослідження включає аналіз основних правил і стратегій категорій ввічливості, враховуючи літературні та культурні аспекти, що визначають їх використання в японській культурі.

Дослідження ставило за мету відповісти на питання про необхідні стратегії ввічливості для повного усвідомлення основних принципів японської ввічливості та їх відображення у лінгвокультурологічному дискурсі. Аналізуючи культурні цінності та соціальні структури, дослідження визначило, що категорії ввічливості є динамічним явищем, яке може варіюватися в залежності від часу і суспільних змін.

На заключних етапах дослідження, необхідно врахувати, що жодне суспільство не може уникнути змін. У Японії спостерігається процес вестернізації, а суспільна мобільність зростає. Молоді люди мають відмінні ідеї та очікування щодо життя, що впливає на соціальну структуру та мовну поведінку.

Зокрема, зміни в управлінських структурах компаній можуть впливати на використання форм ввічливості під час спілкування з керівниками, особливо якщо останні молодші за віком. Це є областями, де західний вплив може призвести до нових викликів та проблем у японському суспільстві.

Категорії ввічливості, ймовірно, залишаються важливим елементом японської мови, частково з граматичних причин, проте їхня форма може еволюціонувати. Важливо постійно контролювати наслідки цих змін у мовному використанні та взаємодії в суспільстві. Також слід враховувати, що значення ввічливості може змінюватися з плином часу, а суспільство повинно адаптуватися до цих змін, розглядаючи категорії ввічливості як інструмент гнучкого та ефективного спілкування.

АНОТАЦІЯ

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Abe, H. N. (1995). From stereotype to context: The study of Japanese women's speech. *Feminist Studies*, 21(3), 630-666.
<https://bit.ly/3QwfgEU>
- Ashizuka, A., Mima, T., Sawamoto, N., Aso, T., Oishi, N., Sugihara, G., & Fukuyama, H. (2015). Functional relevance of the precuneus in verbal politeness. *Neuroscience research*, 91, 48-56.
<https://bit.ly/3Qy3utE>
- Brunet, P. M., Cowie, R., Donnan, H., & Douglas-Cowie, E. (2012). Politeness and social signals. *Cognitive processing*, 13(2), 447-453.
<https://bit.ly/3Qz2xRL>
- Brown, P., & Stephen, L. (1987). *Politeness: Some Universals in Language Use*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
<https://bit.ly/3QyOUIK>
- Chen, R. (2010). Pragmatics between east and west: similar or different? In A. Trosborg (Ed.), *Pragmatics across Languages and Cultures (Handbooks of Pragmatics 7)*, pp. 167–188. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
<https://bit.ly/3QBbqul>
- Ermida, I. (2006). Linguistic mechanisms of power in Nineteen Eighty-Four: Applying politeness theory to Orwell's world. *Journal of pragmatics*, 38(6), 842-862.
<https://bit.ly/4bvyp1X>
- Fairclough, N. (1989). *Language and Power*. New York, NY: Longman.
<https://bit.ly/4a9YUc9>
- Fukada, A., & Asato, N. (2004). Universal politeness theory: application to the use of Japanese honorifics. *Journal of Pragmatics*, 36(11), 1991-2002.
<https://bit.ly/3Quzy1p>
- Hanson, K. Politeness and Formality in Japanese. *Japanese Professor*. Retrieved from <https://www.japaneseprofessor.com/>

- Haugh, M. (2005). The importance of “place” in Japanese politeness: implications for cross-cultural and intercultural analysis. *Intercultural Pragmatics*, 2(1), 41-68.
<https://bit.ly/44uTwPw>
- Holmes, J. (1995). *Women, Men and Politeness*. New York, NY: Longman.
<https://bit.ly/4bd4MTq>
- Holmes, J. (2001). *An Introduction to Sociolinguistics*. Edinburgh, UK: Longman.
<https://bit.ly/4b96N2M>
- Ide, S. (1989). Formal forms and discernment: Two neglected aspects of universals of linguistic politeness. *Multilingua-Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 8(2-3), 223-248.
<https://bit.ly/4b6q4ll>
- Iwasaki, N. (2011). Learning L2 Japanese "Politeness" and "Impoliteness": Young American Men's Dilemmas during Study Abroad.
<https://bit.ly/4dsgOd0>
- Kádár, D. Z., & Mills, S. (Eds.). (2011). *Politeness in East Asia*. Cambridge: Cambridge University Press.
<https://bit.ly/3JQn4xz>
- Kida, I. (2011). Language distance across cultures as a way of expressing politeness and not only. In E. D. Wong, & M. K. Bond (Eds.), *Aspects of Culture in Second Language Acquisition and Foreign Language Learning* (pp. 183-191). Berlin, Germany: Springer Berlin Heidelberg.
<https://bit.ly/3JRkqYs>
- Kitamura, N. (2000). Adapting Brown and Levinson's 'politeness' theory to the analysis of casual conversation. In *Proceedings of ALS2k, the 2000 Conference of the Australian Linguistic Society* (pp. 1-8).
<https://bit.ly/3JQn2pr>
- Lakoff, R. (1973). The logic of politeness: or minding your p's and q's. In *Papers from the Ninth Regional Meeting of the Chicago Linguistics Society* (pp. 292-305).
<https://bit.ly/4dxUjDB>
- Leech, G. (1983). *Principles of pragmatics*. London and New York: Longman.

<https://bit.ly/4dvPeM0>

Leech, G. (2005). Politeness: is there an East-West divide. *Journal of Foreign Languages*, 6(3).

<https://bit.ly/3ycLBdO>

Mao, R. (1994). Beyond politeness theory: “face” revisited and renewed. *Journal of Pragmatics*, 21(5), 451-486.

<https://bit.ly/3y9llAU>

Martínez-Flor, A. (2007). Analysing request modification devices in films: Implications for pragmatic learning in instructed foreign language contexts. In A. Martínez-Flor, & E. Usó-Juan (Eds.), *Intercultural language use and language learning* (pp. 245-280). Dordrecht, Netherlands: Springer Netherlands.

<https://bit.ly/4dx4yry>

Matsumoto, Y. (1988). Reexamination of the universality of face: Politeness phenomena in Japanese. *Journal of Pragmatics*, 12(4), 403-426.

<https://bit.ly/3UueedK>

Matsumoto, Y. (1989). Politeness and conversational universals: observations from Japanese. *Multilingua*, 8, 207-221.

<https://bit.ly/3Uw1dR5>

Mills, S. (2003). *Gender and Politeness*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

<https://bit.ly/3WuQZTm>

Pizziconi, B. (2003). Re-examining politeness, face and the Japanese language. *Journal of Pragmatics*, 35(10/11), 1471-1506.

<https://bit.ly/3Wv3vSP>

Reiter, R. M. (2000). *Politeness in Britain and Uruguay: A Contrastive Study of Requests and Apologies*. Amsterdam, Netherlands: John Benjamins B.V.

<https://bit.ly/3Uw18wL>

Shibamoto, J. (1985). *Japanese women's language*. New York, NY: Academic Press.

<https://archive.org/details/japanesewomensla0000shib>

Terkourafi, M. (2005). An argument for a frame-based approach to politeness. *Broadening the horizon of linguistic politeness*, 139, 99.

<https://bit.ly/3JWY0tn>

Thomas, J. (1995). *Meaning in Interaction*. New York, NY: Longman.

<https://bit.ly/3wnneck>

Watts, R. J. (2003). *Politeness*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

<https://archive.org/details/politeness0000watt/mode/2up>

Yoshimura, Y., & MacWhinney, B. (2010). Honorifics: A sociocultural verb agreement cue in Japanese sentence processing. *Applied Psycholinguistics*, 31(3), 551–569

<https://bit.ly/3QA5Ng1>